

Up, katerega mu je prevelika žalost uspa-vala, zbudil se je v njegovem srcu z novo močjo. Trdi izraz na obrazu se mu je oblažil, obrnil se je k ženi in dejal mehko: „Ti, ne jokaj — saj se bomo zopet videli...“

Starica se je vzdramila in pogledala kvišku; na modrem nebu so se vžigale prve

zvezdice, druga za drugo, migljale so prijazno izza oblakov in postajale vedno gosteje. — Na zemljo je pa legel mrak. Po travi pred čuvajnico so čvrčali murni, netopir je zafrfotal okrog mladih češpljevih vrhov.

Stara dva sta odšla počasi v hišo.

O šahovi igri.

Sestavil E. I.

Cenjeni bravec je že gotovo videl dva človeka, sedeča zamišljena ob čveterooglati deski, sestavljeni iz samih belih in črnih čveterokotnikov in na njej razne figure, katere je sedaj ta sedaj oni premaknil sem ali tja. Uganil je tudi, da onadva igrata, ob enem pa sam izrekel ali pa slišal besede: To mora biti pa strašno dolgočasna igra, ker si igravca le ubijata glavo, ne da bi količkaj govorila. V prvi sodbi ima bravec prav: res igrata šahovo igro ali šah. V drugi sodbi se je pa popolnoma zmotil, ker tako more soditi le človek, ki šaha ne pozna.

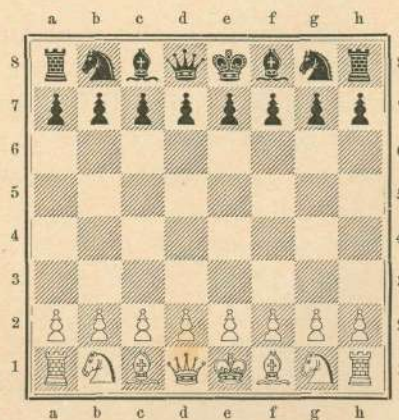
Šahova igra je izmed najzanimivejših in najduhovitejših iger. Pri njej ne odločuje končnega uspeha ali neuspeha slepa sreča ali spretnost, kakor pri vseh drugih igrah; marveč, ker imata nasprotnika popolnoma enake moči, vodi ju do zmage edino le bister um. Temeljiti poznavavci te duhovite igre je ne smatrajo kot igro, ampak jo imajo za umetnost, nekateri celo za znanost. Res je šahova igra „kraljica“ med vsemi igrami. Da more cenjeni čitatelj sam presoditi vsaj nekoliko njeno vrednost in veljavo, hočemo v kratkih potezah načrtati to igro in njeno zgodovino.

Šahova igra nam predstavlja bitko med dvema enako močnima vojskama. Kakor na resničnem bojišču zmaga oni vojskovodja, ki zna razsodno in premišljeno in kolikor možno brez velikih napak voditi svojo armado ter porabiti v svojo korist vse napake,

storjene od nasprotnika, — tako se veseli končne zmage na bojnem polju šahove deske tudi le igravec, ki vodi umno in previdno svojo armado.

Pri šahovi igri je bistveno to, da predstavlja boj dveh enako močnih nasprotnikov. Bojno polje je štirioglati, tako imenovana šahova deska, ki obstoji iz 64 (osemkrat osem) čveterokotnikov, ki so beli in črni; pred igro se deska postavi tako, da ima vsak igravec spodaj na desni vedno belo polje (bel čveterokotnik). Če se deska postavi drugače, ni igra pravilna in ne velja. Vojska vsakega igravca pa šteje 16 kamnov ali figur, namreč: kralja, kraljico (damo), dve trdnjavi, dva tekača, dva skakača (konja) in osem kmetov. Figure, izvzemši kmete, se nazivajo običajno tudi „častniki“.

Figure se postavijo na pravilno postavljeni šahovi deski na sledeči način:

Častniki stojé v najzadnji, igravcu najbližji horizontalni vrsti, in sicer: na poljih v ogliščih stojita trdnjavi, na znotraj zraven njiju sta skakača, poleg teh tekača; nato stojita kralj in kraljica vedno tako, da je bela kraljica na belem, črna pa na črnem polju (regina regit colorem). V vrsti pred častniki pa stojé kmetje, ki imajo po častniku, pred katerim stojé, svoje ime: kraljev kmet, kmet kraljičinega skakača, obrobni kmet (pred trdnjavo).

Vsaka različna figura se različno premika.

Kralj se premika od svojega polja, na katerem stoji, na vse strani, toda — veličanstveno! — samo za eno mesto.

Trdnjava se giblje naravnost, horizontalno in vertikalno, naprej in nazaj, na levo in na desno.

Tekač hodi samo pošev (diagonalno) na vse strani; zaradi tega ne more pri svojem gibanju nikdar menjati barve polja, kar morejo vse ostale figure; ampak oni, ki stoji prvotno na belem polju, se giblje samo po belih, črni pa po črnih poljih. Zato pravimo, da ima vsak igravec enega belega in enega črnega tekača.

Kraljica združuje gibanje trdnjave in tekača, t. j. giblje se lahko ali naravnost ali pošev, v isti potezi vedno samo v eni smeri, napada pa v obeh.

Skakač preskoči s svojega stališča pred seboj ležeče polje in skoči na ono, ki leži od preskočenega na levo ali desno v stran naprej. On sme preskočiti vmes ležeče figure, kar ni dovoljeno nobenemu drugemu kamnu.

Kmetje se pomikajo samo naprej, nikdar ne nazaj; in sicer gredó s prvotnega stališča najprej lahko za eno ali dve polji poljubno, pozneje pa samo za eno; sovražno figuro vzamejo za eno polje naprej, toda v stran. Častniki jo vzamejo — če hočejo seveda —, ako stoji na njih prosti poti, to je, kadar jo napadejo, in se postavijo na njeno mesto.

Iz neenakega gibanja figur sledi, da imajo različni kamni različno vrednost. Kraljica je približno tako močna, kakor dve trdnjavi

skupaj, močnejša pa, kakor trdnjava in en lahek častnik (tekač ali skakač). Trdnjava ima vrednost ene lahke figure in dveh kmetov, pa je slabša od dveh lahkih častnikov. Lahek častnik velja za tri kmete. Kraljica in trdnjava obdržita skoro vedno svojo vrednost, lahek častnik pa jo, zlasti pri koncu, popolnoma izgubi, ako preostane sam s kraljem, ker ne more doseči „mata“. Sicer pa je moč in vrednost figur odvisna največ od pozicije. Dostikrat se prigodi, da ima manj vreden kamen večjo, večji pa manjšo moč. Še posebno velja to za kmete, ki so v začetku prav majhne važnosti, proti koncu pa vedno imenitnejši, ker kmet, ki doseže zadnjo vrsto na deski, se lahko izpremeni v častnika, katerega si želi igravec, ne gledé na to, ali ima že enakega ali ne.

Beli vedno začjenja; za njim potegne črni. Vsak igravec sme premakniti pri vsaki potezi samo eno figuro, izvzemši pri rošadi, pri kateri premakne dva kamna naenkrat. In sicer postavi trdnjavo pred kralja, tega pa na drugo stran trdnjave. Smoter vsakega igravca je: postaviti sovražnega kralja „mat“ (arabsko: math = mrtev), t. j. obkoliti ga tako, da napadeni kralj zadnjega napada na nikakršen način ne more odbiti. Vsak napad na kralja se imenuje „šah“, in pri tem se vedno zakliče kakor v svarilo: „Šah“! Igra je končana, in igravec, ki je sovražnega kralja postavil „mat“, je igro dobil.

Prigodi se pa pogosto, da noben igravec ne more sovražnega kralja postaviti „mat“; v tem slučaju je igra neodločena ali „remis“ (izg. remí), in nobeden ni niti dobil niti izgubil. Igra je „remis“ ako igravec ne zna ali ne more doseči cilja, ker nima dovolj moči (figur) v ta namen, in v naslednjih slučajih: ako oba igravca ponavljata iste poteze in nočeta storiti drugih; ako se more sovražnemu kralju vedno dajati „šah“, takozvani „večni šah“, ali pa da se postavi sovražnega kralja „pat“, t. j. ako igravec, ki je na potezi, ne more potegniti niti figur niti kralja.

Pri šahovi partiji se navadno razločujejo trije deli: otvoritev igre ali odpretje, sredina ali

srednja igra in konec ali končna igra. V začetku je treba pred vsem gledati na to, da se figure kolikor možno hitro in varno razvijejo, posebno častniki, in da se postavijo na mesta, odkoder so takoj pripravni za napad ali za brambo; dobro je kmete iz početka pustiti, ker se s premikanjem kmetov zamudi in ovira razvoj častnikov. V sredi igre, potem ko sta se vojski razvili in razpostavili, se morejo začeti kombinacije, ki šele dajo igri njeno pravo plemenitost; vsled duhovite kombinacije se večinoma igra že tu konča. Ako se pa do tega trenutka bojna sreča ni nagnila ne na eno ne na drugo stran, pa posežejo v končni igri v boj z veliko močjo kmetje, ki so med tem dobili večjo važnost in vrednost.

Iz proučevanja končnih pozicij, deloma tudi iz srednjeveškega igranja, se je v zadnjih, posebno pa v drugi polovici minulega stoletja, razvila posebna panoga šahove igre, namreč šahove naloge ali problemi.

Šahovi problemi so pozicije, v katerih more ena stranka (sedaj običajno vedno beli) sovražnega kralja na skrit, toda lep, eleganten in duhovit način v gotovem številu potez postaviti „mat“. Navadne so one naloge, v katerih postavi beli „mat“ v dveh, treh ali štirih potezah. Dobé se pa tudi take, v katerih se doseže „mat“ v več potezah, v deset do trideset, zadnji čas celo v sto in več potezah! Izprva so imeli problemi značaj partije; pozicije so bile izbrane tako, kakor da bi se bile razvile v partiji, ki se je redno igrala od prvega početka. Dandanes je ta način že zastarel, in pozicije so lahko poljubne, samo da ne nasprotujejo glavnim sedaj veljavnim šahovskim postavam in pravilom. Tako n. pr. ne smejo stati figure na mestu, kamor bi po legi drugih ne mogle priti; zlasti velja to za kmete, katerih ne sme biti preveč na enem delu deske; ne sme se roširati v nobeni nalogi i. t. d. Za razvoj te šahovske panoge so si pridobili zaslug zlasti Nemci, Angleži in Amerikanci, pozneje Čehi in Rusi. Čehi imajo toliko duhovitih skladateljev šahovskih nalog, kakor Nemci, in „češka šola“ je dosegla že svetovno slavo.

Najbolj znani skladatelji problemov so med Čehi: Chocholouš, Pospíšil, Kotrč, Traxler, Dobruský, Kondelik, Kunětický in Košek; med Rusi: dr. Galicki, Maksimov, Potemski, Troicki; med Nemci: Erlin, Dr. Gottschall, Kohtz in Kockelkorn, Schrüfer, O. Nemo, Bayersdorfer; med Amerikanci so slavni: Heathcote, Mackenzie, S. Loyd, Shinkman. Najbolj znani avstrijski problemisti so: Sardotsch v Trstu, J. Berger v Gradcu in R. Braune v Kočevju; med Angleži pa so znani: Laws, Studd, Rayner, G. Campbell in Healey.

Med Slovenci se ta igra še ni posebno vdomačila. Izmed časnikov je edini „Ljubljanski Zvon“ pred leti prinašal nekaj časa šahovske naloge. Njemu so nekateri domači brezimni šaholjubi sestavili nekaj nalog. Edini Slovenec, ki je na tem polju dobil svetovno veljavo, je Ivan Kos v St. Peterburgu, ki je v osemdesetih letih na marsikakem problemskem turnirju dobil prva darila.

Med probleme spadajo tudi naloge, v katerih beli prisili črnega s svojimi potezami, da ga ta postavi „mat“ (Selbstmat), in študije, v katerih beli v nedoločenem številu potez dobi igro ali jo naredi vsaj neodločeno, akoravno bi jo po svojih močeh moral izgubiti. Dalje spadajo sem razne pogojne naloge in šahovske šale, s katerimi bomo tudi mi seznanili naše šaholjube.

Šahova igra ali šah (slovansko sploh „šah“, rusko „šahmaty“, angleško „chess“, francosko „échecs“, italijansko „scacchi“) se ni vedno in povsod igrala tako, kakor dandanes, ampak se je polagoma razvila do današnjega stanja.

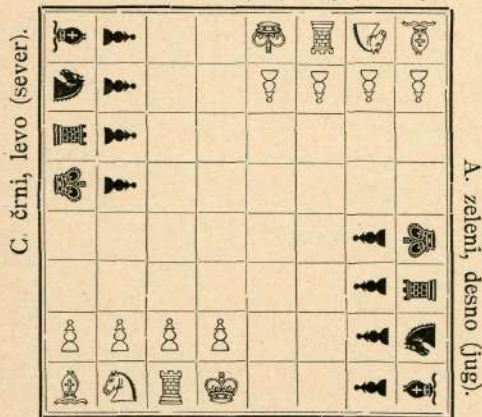
O njenem početku se ne ve nič gotovega, le razne pravljice pričajo o njenem postanku. Najbolj znana je pravljica o brahmanskem modrijanu Sissa ali Nas'r, ki je od svojega vladarja za storjeno uslugo (po drugih za izumitev šahove igre) zahteval kot plačilo toliko pšeničnih zrn, kolikor bi se jih seštelo, ako bi na prvo polje šahove deske položil eno zrno in na vsako naslednje še enkrat toliko, kakor na prejšnje, torej na drugo 2, na tretje 4, na četrto 8, na peto 16 i. t. d. Vsota vseh zrn na vseh 64 poljih

šahove deske bi na ta način znašala ogromno število: 18446744073709551515¹⁾ zrn. To-liko pšenice pa kralj v vseh žitnicah celega kraljestva ni imel, in je modrijana kaznoval, češ, da ga je prevaril.

Dasi je bila ta igra znana že v starih časih²⁾, se vendar toliko ve za gotovo, da ne seza njen početek pred leto 500 pr. Kr. Skoro gotovo je, da so jo iznašli Indi, ker le iz indijske besede „čaturāṅga“ se dá izvajati perzijska beseda „shatranj“, ki pomeni šahovo igro. Nekoliko natančneje poroča Raghunandana v svojem „Tithitattva“ o tej igri. Iz tega spisa se izpoznavajo, da so stari Indi igrali prvotno čveterošah, pri katerem so tudi kockali.

Čveterošah se razločuje od dvošaha prvič v tem, da imamo pri njem štiri vojske, da so polja šahove deske vsa samo ene barve, da so imeli namesto trdnjave slona in namesto tekača ladjo, ter da so se figure nekoliko drugače gibale, kakor dandanes. Naslednja slika nam kaže, kako so pri staroindijskem čveterošahu bile razpostavljene vojske.

B. rudeči, spredaj (vzhod).

D. rumeni, spodaj (zahod).

V Indih je torej brez dvoma nastala šahova igra in se je odtod razširila v obliki dvošaha proti vzhodu in zahodu. Od njih so jo dobili Kitajci, ki so jo nekoliko po svoje prikrojili in predrugačili: še dandanes imajo

¹⁾ 18 triljonov, 446.744 biljonov, 73.709 milijonov, 551.515.

²⁾ Stari Grki in Rimljani je niso poznali, vsaj njihovi pisatelji nam o njej ničesar ne poročajo.

namestu trdnjave slona, in deska je razdeljena na dva dela po reki, ki teče skozi njeno sredino. Imenujejo jo sianghki, to je: slonova igra.

Tudi Mongoli so ljubili to igro. Pripoveduje se o mogočnem Timurlenku, da je dobil poročilo o rojstvu svojega četrtega sina ravno v trenutku, ko je postavil sovražnega kralja „mat“ s kraljem in trdnjavo. Zato mu je dal ime „Shâhrûh“, kar se pravi: „Šah kralju in trdnjavi!“

Proti zahodu so igro v obliki dvošaha dobili Perzijani in Arabci. Tu je imela deska iz početka 100 polj in okoli deske na robu rov. Kralju je stal na strani namesto kraljice svetovavec ali vezir (perz. „farzin“), in med tekačem in skakačem je stal še velblod. Arabci so igro prvi prav cenili in gojili. O tem nam priča jako obilna šahovska literatura arabska o otvoritvi in o končnih igrah. Mnogo Arabcev je znalo igrati celo na pamet, ne da bi gledali na desko.

Arabci so zanesli igro v Evropo. Kdaj se je to zgodilo, ni možno natančno določiti, vendar je po dosedanjih preiskavah toliko dognano, da je bila igra znana po Evropi že pred križarskimi vojskami. Najbrž je prišla v Evropo okoli l. 1050. po Kr. Najprej so jo zanesli na Špansko, ko so tam vladali kalifi; odtod pa se je razširila po ostali Evropi razen Rusije. Rusi so jo dobili neposredno iz Indije in od Perzov. O tem spričuje njihovo še dandanes rabljeno zaznamovanje in nazivanje figur: „slon“ = tekač, „ladja“ = trdnjava, „ferz“ = kraljica, „pčška“ = kmet.

Evropski vladarji niso bili posebni prijatelji nove igre; o francoskemu kralju Ludoviku IX. se pripoveduje, da jo je prepovedal svojim podložnikom pod strogimi kaznimi.

V stari domovini je v tem času igra ohranila svojo prvotno obliko. V Evropo prišedši pa se je začela izpreminjati. Glavne in najvažnejše spremembe so se vršile zlasti okolo l. 1500, posebno na Španskem. Te spremembe pa šahu niso bile na škodo, marveč v korist; po njih je igra izgubila prvotno okornost, in število kombinacij se je pomno-

žilo neizmerno: nastal je šah, kakor ga igramo dandanes. Tak skoro bistveno prenovljeni šah se je jel širiti ne samo po Evropi, ampak tudi nazaj proti stari domovini, v Afriko in Azijo, kjer so ga razni narodi sprejeli več ali manj prenarejenega. In dandanes se igra šah skoro po celem svetu, kakor pri nas v Evropi, le v nekaterih od svetovnega prometa bolj oddaljenih krajih in deželah je obdržal še nekoliko svoje stare oblike.

V Evropi so začeli kmalu posnemati Arabce in objavljati študije in razprave; tako sta n. pr. izdala Španca Vincent (1495) in Lucena (1497) večja dela o otvoritvah in končnih igrah s problemi. Pravila igranja imata že popolnoma ista, kakor so v veljavi dandanes. Podobna šahovska dela so izdali pozneje še drugi pisatelji; med njimi so najvažnejši: Italijan Damiano (1512), Španec Ruy Lopez (1567), Italijan G. C. Polerio (1590), Salvio (1604), Graeco (1619). Kakor vidimo že po navedenih imenih, so se na Španskem in na Laškem v onih časih najbolj zanimali za igro; v teh deželah so živeli v tej dōbi najboljši igravci.

Od početka 17. do srede 18. stoletja je zanimanje za igro precej opešalo vsled mnogih velikih vojsk in drugih homatij; zato v tem času ne slišimo ničesar o novih šahovskih delih in posebnih mojstrih.

V drugi polovici 18. stoletja je šah zopet oživel. François André Danican, imenovan Philidor, je s svojimi deli (izšla 1749 in 1777) in s svojimi teorijami mnogo pripomogel, da je igra napredovala in se razširila; tudi šola Italijana Ercola del Rio (1750) ima mnogo zaslug za to. Teorije obeh so si bile nasprotne: Prvi je bil odločen pristaš in zagovornik zaprtih, zadnji pa odprtih iger. V Avstriji je izšlo l. 1795. na Dunaju v nemškem jeziku prvo šahovsko delo, katero je izdal I. Allgaier. V 19. stoletju je nastopil francoski mojster Ch. de la Bourdonais, čigar tekmovanje z Ircem A. Mac Donnell-om je po

francoskih prekucijah na novo poživilo nekoliko zanemarjeno igro. Bourdonais je začel izdajati l. 1836. prvi šahovski časopis: Le Palamède. Na Angleškem je posnemal njegov zgled Howart Staunton, ki je izdal l. 1841. prvi šahovski časnik v angleškem jeziku. In l. 1846. je jel na Nemškem Bledow izdajati enak časopis v nemškem jeziku, ki izhaja še dandanes. Nekoliko kasneje so ustanovili šahovske časnike drugi narodi v svojih jezikih. Sedaj imamo ruske („Šahmatny listok“), češke („České listy šachové“), nemške („Deutsche Schachzeitung“, „Deutsches Wochenschach“, „Wiener Schachzeitung“), francoske, italijanske, španske, nebroj ameriških in angleških, švedske, norveške, danske, nizozemske, madjarske itd. šahovske časnike. Skoro vsi večji ilustrovani listi pa odpirajo več ali manj svoje predale v listu samem ali na ovitku tej kraljevi igri, in prinašajo probleme in šahovske novice. Da se igra kar najbolj razširi in vdomači, je izšlo mnogo večjih in manjših knjig o šahu v vseh jezikih; tu se natančno razpravlja zgodovina igre in proučujejo razni načini igranja. Prvo tako večjo delo je izdal Rus Jaenisch v francoskem jeziku; pozneje je izdal Nemeč v. d. Lasa po Bilguer-ju zasnovano velikansko delo v nemškem jeziku, ki je izšlo l. 1891. že v sedmi izdaji.

Že od nekdanj so se močnejši šahovi igravci raznih dežel radi merili med seboj; da bi šaholjubi še bolj tekmovali med seboj, je priporočal H. Staunton, naj se prirejajo tako imenovani „šahovski turnirji“. Šahovski turnirji so shodi ali sestanki prvih mojstrov, prirejeni od kakega društva, šahovskega kluba ali mecena; vsak igravec mora igrati z vsakim drugim po eno, včasih po dve partiji, držeč se določil, veljavnih za dotični turnir. Oni, ki dobé največ partij, so zmogavci, in dobé razna darila, navadno v denarju. Taka darila so pri večjih turnirjih vedno jako visoka.

(Konec.)

Pa dnevi so bili le dolgi. In Desetnik je veliko premišljeval. Skesanega srca je prejemal sv. zakramente in obetal poboljšanje. Tudi svoji ženi je pisal genljivo pismo... Pa odgovora ni prejel.

Okrog velike noči je Desetnik zapustil bolnico. Posebne vrste črevlje so mu nateknili na noge, in prijatelji, do katerih se je obrnil, so mu doposlali toliko denarja, da se je odpeljal z vlakom na Dunaj — službe iskat.

VIII.

Jože Desetnik je dobil službo pri nekem advokatu. Kakor hitro se je ustanovil, je spet pisal svoji ženi na Dolenjsko prisrčno pismo in jo vabil, naj pride za njim.

Pisal je pa tudi pismo do Lešnika, njegovega očeta.

In tedaj je Jože prejel odgovor iz Ljubljane.

Jožefu Desetniku,
odvetniškemu uradniku
na Dunaju.

Naznanja se vam, da ste po sodni razpravi z dne 20. marca 189.... dolžni za vzgojo svojega otroka prispevati njegovi vzgojiteljici Nini Lešnik 30 goldinarjev na mesec.

Okr. sodišče v....

To je bil finale —

In Jože Desetnik še vedno pošilja mesečno vsoto za svojega sina.

O šahovi igri.

Sestavil E. I.

(Konec.)

Po Stautonovem prizadevanju se je vršil l. 1851. prvi „mejnarodni šahovski kongres“ ali „turnir“ v Londonu, kjer je dobil prvo darilo Nemeec profesor A. Anderssen. Ta je ostal dolgo časa na glasu kot eden najmočnejših igravcev in je dobil zopet prvo darilo leta 1862. na drugem mejnarodnem šahovskem turnirju v Londonu in l. 1870. na kongresu v Baden-Badenu.

V istem času je živel največji šahovski umetnik vseh časov, katerega še dandanes ni prekosil v duhovitosti noben drug mojster, Amerikanec Paul Morphy (roj. 1837). Ta je že kot dvanajstleten deček zbuval občudovanje s svojo igro. Pozneje je premagal vse prve domače mojstre in prišedši v Evropo vse najboljše evropske igravce, med drugimi tudi prvega takratnega matadorja, Anderssena, s katerim se je meril v posebnem dvoboju, „matchu“ (mčč); izmed enajst igranih partij jih je dobil sedem, izgubil dve, dve pa sta bili remis. Po teh svojih triumfih, ki jih je

dosegel v Starem in Novem svetu, se je radi bolehnosti kmalu odtegnil šahovskemu življenju in živel v New-Orleansu kot odvetnik.

Turnirje prirejajo od onega časa vedno bolj pogostoma, krajevne in mejnarodne, večje in manjše. Izmed največjih naj omenimo le nekatere: na Dunaju l. 1873. (prvo darilo je dobil Avstrijec Steinitz, ki je ostal dolgo časa ‚champion of the world‘), v Parizu l. 1878. (prvo darilo Nemeec Zukertort), v Berolinu l. 1881. (zmagovavec Anglež Blackburne), na Dunaju zopet l. 1882. (kjer sta zmago dobila Steinitz in Rus Vinaver), v New-Yorku l. 1889. (Rus Čigorin in Dunajčan Weis), v Manchestru 1890, v Dresdenu 1892, v Hastingsu na Angleškem 1895, lansko leto v Parizu, in letos v Monte Carlu (zmagovavec Rus Janovski). Sedaj ne mine leto, da se ne bi vršil vsaj en večji turnir; vse polno pa je po raznih deželah manjših; lanskega leta se jih je vršilo vseh skupaj, kolikor je nam znano, skoraj do sto.

Da čitatelj nekoliko bolj spozna razmere in življenje na šahovskem turnirju, imena in moč sedaj živečih mojstrov šaha, opišimo malo natančneje „veliki mejnarodni šahovski turnir I. 1900 v Parizu.“

Turnir je priredil o priliki lanske svetovne razstave v Parizu tamošnji šahovski klub „Grand cercle des échecs“. Prvo darilo je bila dragocena od predsednika republike darovana sèvres-vaza in 5000 frankov v zlatu. Tri druge enake vaze in vsote po 2500, 2000, 1500 frankov so bila drugo, tretje in četrto darilo. Peto je znašalo 1500 frankov in šesto 1000. Poleg teh sta bili dve darili po 500 in 300 frankov za najlepši partiji celega turnirja. Udeležili so se tekmovanja sledeči mojstri: S Francoskega Didier in Rosen (oba manjše spretnosti); iz Amerike: Mason, Marshall, Pillsbury, Shovalter;

z Angleškega: Burn, Mortimer; z Avstrije: Brody, Maroczy, Marco, Schlechter; iz Mehike: Sterling; iz Nemčije: Lasker, Mieses; z Ruskega: Čigorin, Janovski. Število urednikov je bilo izprva določeno na 20, katero se je pa skrčilo iz raznih vzrokov na 17.

Vsak igravec je moral igrati z vsakim drugim po eno partijo. Če je bila ta neodločena, se ni štela v končni rezultat, ampak se je morala ponoviti; šele izid druge je prišel pri štetju v pošte. Dobljena partija šteje 1, izgubljena 0, neodločena $\frac{1}{2}$. Igralo se je štirikrat na teden: v ponedeljek, torek, četrtek in petek, od 2–7 popoldne, in 9–12 ponoči. Za vsako uro je bilo določenih dvajset potez. Turnir se je začel 17. vel. travna in končal 20. rožnika; trajal je skoraj pet tednov. Naslednja tabela nam kaže končni rezultat turnirja, kakor se navadno šteje.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Dobil skupaj
	Brody	Burn	Didier	Čigorin	Janovski	Lasker	Marco	Maroczy	Marshall	Mason	Mieses	Mortimer	Pillsbury	Rosen	Schlechter	Shovalter	Sterling	
1. Brody	—	0	1	0	0	0	0	r0	r0	0	0	1	0	r1	r0	0	1	4
2. Burn	1	—	1	r0	1	0	r0	1	0	r1	1	1	1	1	1	0	1	11
3. Didier	0	0	—	0	0	0	0	0	0	r0	0	0	0	r0	0	0	1	1
4. Čigorin	1	r1	1	0	1	r $\frac{1}{2}$	1	r $\frac{1}{2}$	r $\frac{1}{2}$	1	0	1	0	1	0	0	1	10 $\frac{1}{2}$
5. Janovski	1	0	1	r $\frac{1}{2}$	—	0	1	0	1	r1	0	1	0	1	0	1	1	9
6. Lasker	1	1	1	0	1	—	r1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14 $\frac{1}{2}$
7. Marco	1	r1	1	r $\frac{1}{2}$	0	r0	—	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	10
8. Maroczy	r1	0	1	r $\frac{1}{2}$	1	0	1	—	1	1	1	1	0	r1	r $\frac{1}{2}$	1	1	12
9. Marshall	r1	1	1	0	0	1	1	0	—	1	1	r1	1	1	r $\frac{1}{2}$	0	1	12
10. Mason	1	r0	r1	1	r0	0	0	0	0	—	r0	r1	0	r0	0	r $\frac{1}{2}$	1	4 $\frac{1}{2}$
11. Mieses	1	0	1	0	1	0	0	0	0	r1	—	—	r0	1	r1	1	r1	10
12. Mortimer	0	0	1	1	0	0	0	0	0	r0	r0	1	0	1	0	0	0	2
13. Pillsbury	1	0	1	0	1	0	1	1	0	1	r1	0	—	1	1	r $\frac{1}{2}$	1	12 $\frac{1}{2}$
14. Rosen	r0	0	r1	1	0	0	0	r0	0	r1	0	1	0	—	0	0	r1	3
15. Schlechter	r1	0	1	1	1	0	0	r $\frac{1}{2}$	r $\frac{1}{2}$	1	r0	1	0	1	—	r1	1	10
16. Shovalter	1	1	1	0	0	0	0	0	1	r $\frac{1}{2}$	0	1	r $\frac{1}{2}$	1	r0	—	1	9
17. Sterling	0	0	0	—	0	0	0	0	0	0	r0	1	0	r0	0	0	—	1

Potemtakem je dobil prvo darilo dr. E. Lasker s 14 $\frac{1}{2}$ dobljenimi partijami; drugo njegov konkurent H. N. Pillsbury z 12 $\frac{1}{2}$; tretje in četrto sta delila G. Maroczy in Marshall z 12; peto A. Burn z 11; šesto M. Čigorin z 10 $\frac{1}{2}$; sedmo in osmo skupaj G. Marco in I. Mieses. Prvo darilo za naj-

lepšo partijo je dobil I. Mieses za svojo partijo z Janovski-jem, drugo pa M. Čigorin za partijo z Mortimerom.

Pariškega turnirja se niso udeležili vsi ali večina živečih mojstrov; več jih je bilo službeno ali drugače zadržanih; mnogo jih ni prišlo zaradi svojega zdravja, ker sodelo-

vanje pri tako velikem turnirju zahteva telesnih in duševnih naporov, katerim ni vsakdo kos.

Izmed drugih šahovskih mojstrov naj omenimo še sledeče najznamenitejše. Rusi: Alapin, Seyboth, Šiffers, Vinaver; Angleži: šahovska veterana Blackburne in Bird, I. Gunsberg; Nemci: zdravnik dr. Tarrasch (eden izmed najboljših igravcev), v. Scheve, v. Schalopp, Walbrodt; Avstrijci: Albin, profesor politehnike v Gradcu, I. Berger, ki je tudi znan skladatelj problemov; Italijan Reggio, in še mnogo drugih.

Med šahovskimi igravci se prirejajo tudi dvoboji, imenovani 'matchi' (izgovori: mč). V tacih slučajih se gre za denar, za stavo ali za slavo prvega igravca na svetu. Pred nekaj leti so bili taki boji med najboljšimi takratnimi mojstri Steinitzem na eni, in Zukertortom in Čigorinom na drugi strani. Steinitz je premagal najprvo Zukertorta, in za nekoliko časa tudi Čigorina in dobil naslov 'Champion of the world'. Omenjeni matchi so jako znameniti in njih prireditve kaže, kako živo se zanimajo za igro v nekaterih deželah. Match med Steinitzem in Čigorinom se je vršil v Havani na otoku Kubi 1. 1889. Tamošnji šahovski klub je povabil obadva mojstra, naj se prideta kosat v Havano. Obema je plačal potne stroške, Steinitzu iz New-Yorka, Čigorinu iz St. Peterburga; in poleg tega sta imela za časa matcha vse prosto. Za vsako igrano partijo so vrh tega plačali zmagovavcu 100 mark, podleglemu 50 mark, in za neodločene partije vsakemu po 50 mark. Matadorja sta morala vložiti po 600 dolarjev, katera svota bi pripadla onemu, ki zmaga. Zmagovavec pa bi bil oni, ki bi dobil od dvajset partij večino. Igralo se je štirikrat na teden; po preteku petih tednov je Steinitz ob končani 17. partiji imel deset dobljenih in je torej zmagal; Čigorin jih je vdobil šest, ena je bila neodločena.

Podobnih matchov se vrši vedno več; ne samo med posameznimi mojstri, tudi šahovski klubi raznih mest in dežel tekmujejo med seboj. Taki boji so se bili n. pr. med Parizom in St. Peterburgom, med Parizom in

Dunajem, med Dunajem in St. Peterburgom in med drugimi manjšimi mesti; na Angleškem se vrše vsako leto matchi med univerzami v Cambridge-u in Oxfordu, med obema skupaj in severo-amerikanskimi univerzami (Zed. drž.), med Anglijo in Zedinjenimi državami. Kdor trikrat zapored match dobi, postane lastnik dragocenega srebrnega pokala, katerega je daroval Sir G. Newness. Boji se vrše na različen način, ali potom pošte, (korespondenčni turnirji in matchi) ali — sedaj večina običajno — telegrafično, med Anglijo in Ameriko po kabelu, in telefonično!

Šaholjubi v mestih in večjih krajih sploh so ustanovili šahovska društva ali klube. Njih namen je seznaniti med seboj igravce istega bivališča, da gojijo med seboj kraljevo igro, se v njej vežbajo, jo študirajo, diskutirajo igrane partije; v ta namen naročajo šahovske časopise in knjige, katerih radi visoke cene posameznik ne bi mogel v večji, potrebni množini si naročiti. V Avstriji še ni posebno mnogo šahovskih klubov; vseh skupaj kakih dvajset. Na Ruskem, Nemškem, v Angliji in Ameriki, kjer je društveno življenje v veliki meri razvito, se nahajajo v vsakem večjem mestu.

V klubih prirejajo šahovski mojstri, kadar pridejo tja slučajno ali na povabilo, jako radi takozvane simultanne partije, t. j. da igrajo naenkrat z več igravci več partij, zelo velikokrat celo na pamet, ne da bi imeli pred seboj deske in ne da bi si zaznamovali poteze. V St. Peterburgu je n. pr. preteklo zimo igral Janovski v enem tamošnjih klubov 30 partij naenkrat z jako izvrstnimi domačimi igravci; dobil jih 20, izgubil 6, in 4 naredil remis; Lasker jih je igral v nekem londonskem klubu 25 z najboljšimi angleškimi igravci (izvzemši svetovne mojstre); dobil jih je 14, izgubil 7, 4 so bile remis. V Berlinu pa je igral Walbrodt 60 partij naenkrat z izrednim uspehom; tekom petih ur je dobil 49 partij, izgubil samo 3, 8 je bilo neodločenih. Lasker je pred nekaj meseci igral na Dunaju pet partij naenkrat na pamet, istočasno pa še tarok! V igranju brez deske, na pamet, se odlikuje pred vsemi Amerikanec

Pillsbury, ki je letos igral že nekoliko sto partij na pamet, in to vedno več skupaj, po 10, 12, 16 in 20, enkrat celo 25!! partij šaha z močnimi igravci, katere je večinoma vse premagal. Kako čudovit spomin mora imeti, naj cenjeni bravec sodi še po tem, da je dostikrat napovedal mat naprej v več potezah, enkrat celo v 6!!

Šahovsko življenje je, kakor vidimo, povsod zelo razvito, in mnogo se žrtvuje v igrine namene. Gotovo se to ne bi vršilo v tolikem obsegu, v takej meri, če bi bila naša igra navadna igra. Toda že vsestransko zanimanje zanjo od najstarejših časov pa do danes, ki ni nikdar opešalo, marveč se vedno bolj razširjalo, nam svedoči, da je po pravici „kraljeva igra“ imenovana šahova igra nekaj nad navadne igre visoko vzvišenega, neka posebna umetnost. V teh vrsticah smo hoteli to trditev dokazati cenjenim čitateljem, katerim je večinoma šah bržkone malo znan, ter smo jim v dokaz podali prav na kratko način igranja, zgodovino igre in vsestransko živo zanimanje zanjo drugod. Če bodo te vrstice zbudile v cenjenih bravcih vsaj željo seznaniti se s to igro, bo njihov namen dosežen.

H koncu naj omenimo še nekaterih šahovskih znamenitosti, ki bodo vsakogar zanimale

O posebnih slavnostnih prilikah so tu intam igrali šah z živimi figurami. Tako n. pr. za časa razstave v Pragi pred nekaj leti. Žalibog nam manjkajo nekatere podrobnosti, da bi popolno in natančno popisali to zanimivo igro. Zato poročamo o drugi partiji, katero sta pred leti (1879) igrala v New-Yorku svetovno-znana mojstra kapitan Mackenzie in Delmar z živimi figurami v dvorani manchattanskega šahovskega kluba.

Šahova deska je bila velikansko, rdeče obrobjeno pregrinjalo, razdeljeno na 64 belih in črnih polj, katerih vsaka je merila štiri kvadratne črevlje. Kralji so nastopili v kostumu Karola Velikega, eden z zlato, drugi s srebrno krono na glavi; njihova obleka je bila dragocena in z dragimi kamni posuta. Kraljici sta bili oblečeni v zgodovinsko nošo,

krasni dijademi so jima blesteli na glavi, in vsaki je stregel mlad plemič (paž). Skakače (angl.: knight = vitez) so predstavljali vitezi v sijajni bojni opravi, tekače (angl.: bishop = škof) pa svečeniki v dragocenih ornatih. Na poljih pešcev je stalo šestnajst mladih dam, polovica oblečenih modro, polovica rdeče.

Nekaj družega zanimivega je „šahovska“ vas Ströbeck (okraj Magdeburg) na Nemškem, broječa okoli 1300 duš. Vsi stanovavci te vasi brez izjeme, stari in mladi, možki in ženske, znajo dobro igrati šah. Ta čudna navada je že več stoletij stara in se tekom časa ni izpremenila. To je tudi vzrok, da je način igranja nekoliko drugačen od dandanes veljavnega; vendar jih tudi mnogo zná igrati na sedaj običajen način. Še sedaj kažejo neki šahovski turen, katerije po tradiciji vzevi z vpeljavo šahovskega življenja v vasi, in pa šahovo desko s figurami, katero je l. 1645. podaril občini veliki knez Friderik Viljem Brandenburški. O priliki kronanja pruskih kraljev prinese deputacija iz te vasi kralju v darilo srebrno šahovo desko s figurami. — V vsaki hiši, v vsaki družini imajo po več šahovih desk in figur in stariši med drugim posebno skrbé za to, da se otroci kmalu in dobro priučé igri. O Veliki noči in o Binkoštih vsakega leta se vršé med šolskimi otroci, učenci in učenkami, pod nadzorstvom učiteljstva šahovski turnirji. Igrajo vselej po trikrat. Pare, ki igrajo vedno med seboj, določi žreb. Oni dečki in deklice, ki so v vseh treh slučajih ostali nepremagani, dobé v darilo šahove deske in figure, katere občina na svoje stroške vsako leto v ta namen radevolje daruje.

Koncem 18. stoletja je vitez pl. Kempelen, dvorni svetnik takratne ogrsko-sedmograške dvorne pisarne in slovit mehanik, izumil stroj, ki je igral šah in zbujal splošno občudovanje. Stroj je imel obliko človeka in je bil opravljen kakor Turek. Ta je sedel za mizo, na nji šahova deska in figure, in je igral z vsakim, kdor je hotel. Igral je pa tako dobro, da se je le prav redko prigodilo, da bi katero igro izgubil. Izumitelj je med

igro stal poleg mize ali pa je gledal venomer na omarico, ki je stala na oddaljeni mizi. Rad je kazal tudi notranjost avtomata; tu je bilo polno koles, vzvodov in vzmetov in podobnih, pri strojih navadnih reči. Ker Kempelen vsled radovednosti ljudi ni imel miru niti po dnevi niti po noči, je raztrosil vest, da se je stroj polomil in da ne igra več šaha. Vsled tega so ga kmalu pozabili, in šele čez dalje časa je zopet na novo zaslovel, ko ga je na željo cesarja Jožefa pokazal visokim dvornim gostom, ki so ga bogato obdarili. Kasneje je šel Kempelen s svojim Turkom-avtomatom na potovanje po Evropi in je povsod, zlasti pa v Parizu, Londonu in Berlinu zbuja isto občudovanje kakor doma na Dunaju. Pruski kralj Friderik II., strasten in precej spreten šahovec, ki je z Voltaire-om celo pismeno igral šah, je Turka, potem ko je bil od njega večkrat premagan, kupil. Ko pa je kot lastnik izvedel za skrivnost,

se mu je zanimanje za Turka znatno ohladilo; dal ga je postaviti v kot, kjer se ga je spomnil šele Napoleon, ko je prišel v Berlin ter igral z njim šah. No, Turek je tudi Napoleona premagal. Iz Berlina je kmalu prišel v Monakovo, kjer je postal last slovitega mehanika Mälzla. Ta ga je navadil igrati še whist in šel nato z njim v Ameriko. Kakor v Starem je tudi v Novem svetu, potujoč po vseh krajih, zbuja občno pozornost, dokler se ni pri nekem požaru v Philadelphiji ponesrečil. Skrivnost avtomata, katero so v listih pojasnili, je obstajala v tem, da se je v stroju poleg množine koles in drugih mehaničnih priprav med igro vedno nahajal tudi človek, ki je stroj vodil. Čuditi se je le, kako se je zamogel vedno dobiti tako spreten igravec, ki je moral vendar v stroju po ure dolgo skoraj nepremično bivati, da je vse druge, tudi jako slovite igravce premagal.

Književnost.

Slovenska književnost.

Zaščitnikom Levčevega pravopisa v preudarek. Spisal prof. V. Bežek. V Ljubljani 1901. 11. str. v 8°. —

Tako slove brošurica, ponatisnjena iz 6. številke letošnjega „Ljubljanskega Zvona“. V nji zahteva g. prof. Bežek, da naj se, preden se uradoma odobri Levčev pravopis, skliče posebna „anketa“, ki naj prične vso pravopisno akcijo iznova, češ, dozdanja je popolnoma zavojena.

Zakaj je zavojena? Jasnega odgovora na to vprašanje bo bravec zaman iskal v brošurici. Kaj neki so „zaščitniki“ Levčevega pravopisa zakrivili, da je naš pravopisni voz tako zavlečen v stran, da po dozdanjem potu ne more več dalje? Ker se je poglavitni boj dozdej bil vendar samo o vprašanju „r ä k ä l l - r é k t w“ in o vprašanju „bralec-brávc“, in ker so vsa druga obravnavana vprašanja bila manjšega in bolj postranskega pomena, smemo sklepati, da je navedena huda nesreča zadela naš pravopis pač vsled rešitve prvih dveh vprašanj. Kako pa so mogli „zaščitniki“ Levčevega pravopisa pripraviti naš pravopis s tema dvema vprašanjema v tako nesrečno

zagato, iz katere ga je moči rešiti samo s tem, da ga porinemo spet „nazaj“?

To so „zaščitniki“ storili s tem, da so dokazali, in sicer neovržno dokazali, da *zgodovinska resnica* in *ogromna večina naroda* zahtevata izreko „r é k t w“ in pisavo „brávec“, da to, kar so si samovoljno *izmislili*, iz prsta izsesali, narodu *podtekneli psevdofilologi* ali „jezikoslovne uši“ (kakor jih prelepo imenuje prof. R. Perušek), *ne more* in *ne sme* biti in se ne sme poštovati za *odločilni faktor*, kadar vstanavljamo pravopisna pravila; da se to, kar si je izmislil človek našega časa, ne sme še imenovati „usus“, dasi je za svojo izmišljenino pridobil nekoliko takih privrženecv, ki slepo sprejemljejo vsako novost, in naj si bo še tako kosmata in neumna, samo ker se oni mislijo s tem obdržati na površju modernosti. Neovrženi dokaz, da je pisava bralec in izreka r ä k ä l l po zgodovini in rabi („usus“) našega jezika *znanstveno sleparstvo*, ki se je vtihotapilo še le v najnovejši dobi našega jezika, ki pa ni nikdar postalo splošni usus, ta dokaz torej je naš pravopisni voz zapeljal tako v stran! Znanstvena *resnica* je pravopisni akciji zadala tako bridko rano, da ji ni drugači pomagati kakor z